

ПОНЯТТЯ ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Ренко І. П., Ледок М. В.

Переорієнтація сучасної фахової освіти на європейські стандарти передбачає підготовку компетентного фахівця, що вимагає якісних змін і нових концептуальних підходів у підготовці майбутніх учителів, здатних максимально реалізувати свій професійний потенціал в умовах ринкової конкуренції.

Орієнтація в навчально-виховному процесі на особистість дитини як на найвищу цінність зумовлює необхідність формування в учителів емоційно-етичної компетентності, яка включає знання й уміння в галузі педагогічної етики, морально-вольові якості, моральні настанови й цінності.

Саме тому формування емоційно-етичної компетентності вчителя є досить актуальним завданням сьогодення.

У психолого-педагогічній літературі проблема формування емоційно-етичної компетентності майбутнього педагога, у тому числі вчителя інформатики, має багатоаспектне теоретичне трактування. Узагальнення основних положень наукових праць дають можливість визначити такі напрями наукових досліджень, пов'язаних з розв'язанням вказаної проблеми: теоретико-методичні засади формуванню моральної культури особистості вперше обґрунтовували видатні філософи і педагоги-класики минулого Аристотель, Сократ, Платон, І. Кант, Г. Гегель, Я. А. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, М. Монтень, Ж.-Ж. Руссо; вітчизняні вчені-педагоги К. Ушинський, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Сірополк, С. Русова, Я. Чепіга, В. Сухомлинський та ін.; філософські основи морально-етичної культури Е. Баллер, В. Бачинін, Н. Гончаренко, А. Гусейнов, А. Єрмоленко, Л. Коган, В. Малахов, А. Швейцер; теоретичні питання формування морально-духовної й етичної культури Т. Аболіна, В. Бакштановський, В. Бачинін, В. Біблер, Н. Лавриченко, Є. Силяєва, К. Слесик, В. Сухомлинський, Г. Шевченко, А. Шемшуріна та інші.

Мета дослідження. Проаналізувати поняття емоційно-етичної компетентності вчителів у наукових працях вчених минулого та сьогодення.

На кожному етапі історії людства висувалась низка важливих і обов'язкових вимог, що визначали ідеал учителя, його призначення, особистісні якості та громадські обов'язки.

Аналіз наукових праць представників різних епох, різних світоглядних підходів свідчить, що в багатьох питаннях, пов'язаних з емоційно-етичною компетентністю майбутніх учителів, вони були єдині або дуже близькі.

Так, Аристотель був переконаний, що не стільки розум, скільки правильно спрямований рух почуттів служить початком чесноти. Платон, розвиваючи ідеї Сократа, сформулював висновок про те, що від Бога кожній людині з народження дана своя чеснота. Вищою з них, розвинутим

інтелектом – володіють філософи й правителі. Воїнам, покликаним охороняти кордони держави, властиві мужність і хоробрість, нижчим прошаркам населення – помірність і слухняність. Найвища чеснота – справедливість. Вона вимагає, щоб кожна людина в суспільстві займала призначене їй місце.

Швейцарський педагог-гуманіст Й. Песталоцці у своїх працях «Лінгард і Гертруда», «Як Гертруда навчає своїх дітей», «Що дає метод розуму і серцю», «Мої дослідження шляхів природи у розвитку роду людського» зазначав, що, по-перше, на державі лежить вина за низький рівень педагогічного такту у більшості вчителів. Держава не здатна забезпечити належний рівень моральності вчителя, і тим самим спотворює людство, поширюючи зло в цілому світі. По-друге, відповідальність за те, що при владі знаходяться «інтелектуально розвинуті дурисвіти», егоїсти, безсердечні хижаки, «розумні осли», «аморальні типи», певною мірою покладається на односторонність навчання і виховання. Все це – недоліки професійної діяльності педагогів, передусім у сфері морального, етичного, інтелектуального й фізичного виховання, вважав Й. Песталоцці.

Видатний український філософ-просвітителю і педагог Г. Сковорода вважав, що справжній учитель повинен бути в усьому прикладом для інших. У своїх творах «Дружня розмова про душевний світ», «Вдячний Еродій», «Вхідні двері до християнської доброчесності», в листах до свого учня Михайла Ковалинського, Г. Сковорода презентує власні педагогічні погляди, емоційно-етичні принципи виховання, покликані збагачувати людину, допомагати їй у досягненні щастя у житті та праці, самовдосконаленні, самопізнанні.

Видатний чеський педагог Я. Коменський у своїй системі освіти, стрижнем якої були гуманізм і педагогічна етика учителя, представив комплекс складових педагогічної етики: гуманізм, любов до людей, чесність, працелюбність, здатність долати труднощі. Він зазначає, що учителями повинні бути найкращі із людей, найвидатніші за своєю моральністю.

Я. Коменський вважав, що людина як розумна істота повинна привчатися керуватися не чужим розумом, а своїм особистим, розвивати в собі здатність виявляти сутність явищ, речей.

Так, в роботах німецького вченого і педагога Й. Гербарта механізмами формування емоційно-етичної компетентності учителя є: внутрішня свобода; досконалість, яка виникає на основі організованої волі; доброзичливість, що спрямована на забезпечення гармонії між індивідуальною волею та волею інших людей; розуміння своїх прав та обов'язків у стосунках з іншими членами суспільства; справедливість.

Ідеї духовної єдності педагогів і вихованців, емоційно-етичні вимоги у їх стосунках і взаєминах висвітлював, також, у своїх працях вчений-педагог О. Духнович.

Відомий американський психолог К. Роджерс визначає свідому людину як таку, що вміє працювати і любити. Насправді, це далеко не прості, але

дуже цінні вміння, і вони особливо важливі для професії майбутнього учителя.

Сьогодні світового значення набули педагогічні системи А. Макаренка, В. Сухомлинського, в основі яких є емоційно-етична компетентність вчителя. У А. Макаренка – це висока моральна позиція особистості педагога, відповідальність його перед суспільством.

Емоційно-етична компетентність в розумінні В. Сухомлинського – це ідеал учителя-гуманіста, його індивідуальна свобода: гідність, професійна культура, етична культура, висока моральність, доброта, альтруїзм.

І. Бех особливого значення надає проблемі формування емоційно-етичній компетентності. Він виокремлює дві форми поведінки: нижчу і вищу. Нижча форма пов'язана з орієнтацією на прагматичні інтереси та власну вигоду, пристосування до конкретної ситуації. Основним стимулом такої поведінки він вважає зовнішнє підкріплення у формі заохочень і покарань. Вища форма передбачає орієнтацію на загальнолюдські морально-етичні цінності. Її спонукою є суб'єктивна значущість моральних норм. При цьому джерело заохочення перебуває в самій особистості у формі само винагороди.

Таким чином, аналіз історичної і сучасної літератури дає можливість сформулювати модель сучасного викладача як людини розумної, освіченої, висококультурної, доброї, обдарованої, вольової, яка дотримується моральних норм і принципів, досконало володіє категоріями етики і вибудовує відносини зі своїми вихованцями на основі довіри, партнерства, психологічного контакту

Узагальнивши думки педагогів минулого та сьогодення дійшли висновку, що емоційно-етична компетентність учителя вивчає особливості педагогічної моралі, специфіку реалізації її загальних принципів, розкриває її функції, специфіку, зміст принципів і етичних категорій. Предметом емоційно-етичної компетентності є закономірності прояву моралі в свідомості, поведінці, відносинах і діяльності педагога. Крім того, зазначена компетентність вивчає характер моральної діяльності вчителя та моральних відносин в професійному середовищі, розробляє основи педагогічного етикету, що представляє собою сукупність відпрацьованих в педагогічному середовищі специфічних правил спілкування та манер поведінки.